

ПОЛІТИЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ, ЯК РУШІЙНА СИЛА СОЦІАЛЬНОЇ БОРОТЬБИ (ЗА РОБОТОЮ АЛЕНА ТУРЕНА «ПОВЕРНЕННЯ ЛЮДИНИ ДІЮЧОЇ»)

У зв'язку з активною динамікою політичного та соціокультурного життя в Україні, починаючи з кінця 90-х років ХХІ століття в українській науці помітно зростає інтерес до концепту політичної ідентичності, проблем впливу політичної ідентичності на суспільний розвиток, ускладнюється розуміння політичної ідентичності як предмета аналізу.

В вітчизняній політичній науці сьогодні накопичено достатньо досвіду і знань з дослідження політичної ідентичності [1, с.180-191]. У той же час слід зазначити, що багато актуальних проблем політичної ідентичності ще не знайшли належної уваги серед українських дослідників, наприклад, особливості політичної ідентичності в інформаційному суспільстві, роль соціальних параметрів у політичній ідентифікації суб'єкта, ступінь впливу ідентичності на політичну поведінку, роль ідентичності у подоланні кризових явищ у політичній сфері й міжнетнічних відносин в Україні, використання питань ідентичності в маніпулятивних соціальних технологіях та ін.

Проблема політичної ідентичності актуалізується в епоху криз і змін, вона стає об'єктом цілеспрямованого впливу держави, політичних еліт і груп інтересів, політичних рухів та ін. Боротьба за ідентичність стає важливим напрямком політики суб'єктів політичного процесу, а політична ідентичність виступає як основа і як механізм суспільних трансформацій.

Певний інтерес представляють погляди на ідентичність французького соціолога А. Турена [2]. Автор визначає, в яких випадках здійснюється заклик до ідентичності. З одного боку, держава звертається до ідентичності на протигагу соціальним ролям, намагається нав'язати ідею єдності, вищу відносно всіх особливих об'єднань, звертається до громадянськості і, відповідно, до патріотизму на протигагу всім соціальним, професійним і географічним відмінностям. З іншого боку, закликають до ідентичності ті, хто не має доступу до влади, знаходяться в залежному стані і не можуть більше задовольнятися досягнутими перевагами. Вони вимагають, насамперед, можливості визначати власний вибір, який впливає на їхнє суспільне та особисте існування. Цей контраст є безпосередньо політичним, і виражається не в термінах ідентичності, а в термінах соціальних відносин і влади [3, с. 65].

А. Турен розглядає ідентичність двох видів: оборонну ідентичність і наступальну ідентичність. Оборонна ідентичність зустрічається в трьох випадках [4, с. 68]:

1. У зонах доіндустріальної економіки як заклик до захисту ідентичності способу виробництва і способу життя, у вигляді традиціоналістських регіональних рухів. У цих і в багатьох інших випадках заклик до ідентичності видається особливо пов'язаним із захистом традиційних еліт.

2. У період серйозних криз будь-яка колективність, закликаючи до ідентичності, прагне замінити свої внутрішні конфлікти на протистояння внутрішнього і зовнішнього, внутрішньої інтеграції та зовнішньої загрози.

3. Як особлива форма впливу на маси, оборонна ідентичність все більше опиняється під впливом абсолютної влади держави і набуває деструктивних рис. Вона виступає не завоюванням, а скоріше руйнуванням автономії і специфічності соціально діючої особи, на яку здійснюють вплив маніпулятивні технології та контроль з боку центру. Характер процесу ідентичності набуває ознак переривчатості і виступає свого роду серією ідентифікацій із моделями, виробленими масовою культурою.

Наступальна ідентичність визначається, на думку А. Турена, у двох випадках [5, с. 69-70]:

1. Коли оборонний заклик до ідентичності «доповнюється і перетворюються», стаючи вимогою, протестом проти влади, яка руйнує не ідентичність, а здатність автономної дії колективів та індивідів. Більшість громадських рухів, які формуються в наших суспільствах, на думку А. Турена, можуть розглядатися як спроби переходу від оборонної до наступальної ідентичності.

2. Коли оборонні щодо традиційної ідентичності рухи «перетворюються і перевтілюються» чи то в рухи за автономний регіональний розвиток, чи то навіть у рухи національного визволення.

Таким чином, ідентичність стає не просто заклик до існування, а також вимогою певної здатності до дії і змін.

А. Турен визначає дві сторони ідентичності. Сутність однієї сторони полягає в тому, що заклик до ідентичності є, у підсумку, оборонною дією соціального борця проти самих умов його колективної дії. Інша сторона ідентичності характеризується більш негативно, бо існує ймовірність перетворення громадського руху в секту. Таким чином, ще раз стає очевидним фактом двозначність ідентичності, яка може одночасно і дати життя колективній дії, і обмежити її вияв в рамках секти [57, с. 71].

Науковий аналіз політичної ідентичності, зроблений А. Туреном, розширює дослідження останньої як рушійної сили соціальної боротьби, колективної дії.

На нашу думку, дослідження різних підходів до розуміння ролі політичної ідентичності в суспільстві, значно розширить межі наукових розвідок і створить теоретичну базу для формулювання підходів до визначення ролі політичної ідентичності в політичному процесі та консолідації суспільства в сучасній Україні.

Література

1. Пашина Н. Концепт політичної ідентичності в українській політичній науці / Н. Пашина // Політичний менеджмент : наук. журнал. — 2012. — № 4–5. — С. 180–191.
2. Турен А. Возвращение человека действующего. Очерк социологии / А. Турен. — М. : Научный мир, 1998. — 204 с.
3. Там само. — С. 65.
4. Там само. — С. 68.
5. Там само. — С. 69-70.
6. Alain Touraine. Le retour de l'acteur. — Paris, Fayard, 1984. — 341 p.

УДК 324:316.621

Светлакова М. А.

кандидат політичних наук, старший викладач кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики

ЕЛЕКТОРАЛЬНИЙ АБСЕНТЕЇЗМ: ПРИЧИНИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

У кожній державі, що побудована на демократичних принципах, громадянам надається можливість брати участь у політичному процесі. Одним з найбільш важливих типів такої участі є формування виборних органів державної влади. Однак, сьогодні, все більш актуальною стає тенденція відмови громадян від участі в політичному житті соціуму, що негативно впливає на формування структур громадянського суспільства, на ефективність виборних органів влади, у зв'язку з чим зростає інтерес до проблеми абсентеїзму як популярного явища.

У політичній науці можна виокремити низку причин, що обґрунтовують тенденцію до абсентеїзму певних категорій населення:

1) високий ступінь задоволеності особистих інтересів; з точки зору деяких політологів, здатність особистості самостійно справлятися зі своїми проблемами, приватно відстоювати свої інтереси може породжувати відчуття непотрібності політики і, навпаки, загроза власним інтересам з боку більш могутніх груп породжує необхідність звернутися до політики як засобу захисту своїх інтересів [2].

2) на політичну апатію може впливати недовіра до політичних інститутів, відчуття неможливості хоч якось вплинути на процес вироблення і прийняття рішень («від мене нічого не залежить», «все вже вирішено») [2].

3) абсентеїзм може бути обумовлений відсутністю уявлень про зв'язок політики та приватного життя [2].

Відзначимо, що у кожній країні електоральний абсентеїзм проявляється по-різному. Дослідники надають перевагу наступній типології:

- абсентеїзм байдужості і аполітичності. Даний вид неучасті у виборах характерний для молоді, а також для прошарків, що знаходяться в депресії, злиднях і без роботи. В якості основних причин виникнення даного типу автори відзначають наступні: політична інертність виборців (переконаність виборця в тому, що його голос нічого не змінить), низький рівень політичної культури; недостатня інформованість; утилітаризм [5].

- абсентеїзм негативного ставлення до передбачуваних підсумків виборів. Даний тип неучасті у голосуванні, як правило, характерний для виборців, яким більше 50 років. Формуванню даного типу абсентеїзму сприяє поширення інформації, яка ілюструє, що вибори проводяться протизаконними способами, а їх результат заздалегідь відомий [3].

- абсентеїзм протесту. Представниками даного типу, як правило, є громадяни, ображені на владу, а також найбільш вразливі верстви населення. Основною причиною неучасті представників даного типу в голосуванні є переконаність громадян у тому, що вибори потрібні тільки владі. Такою поведінкою вони намагаються продемонструвати своє негативне ставлення до них [3].

- абсентеїзм, викликаний зовнішніми факторами масової дії. В даному випадку причинами неучасті в голосуванні виступають: від'їзд за місто, сезонні роботи, погана погода, відсутність інформації про вибори, місце і час голосування тощо.

- випадковий абсентеїзм. Даний тип неучасті у виборах викликаний особистими випадковими причинами громадян [3].